

Amalija Maček

Vloga spomina in zapisovanja pri konferenčnem tolmačenju

Ključne besede: konsektivno tolmačenje, simultano tolmačenje, tehnološko podprto konsektivno tolmačenje, rokopis

DOI: 10.4312/ars.12.2.299-311

V kontekstu tematskih števil revije *Ars & Humanitas*, posvečenih spominu, je ta prispevek morda nekoliko bolj praktične in tehnične narave, vendar poskuša dodati poseben vidik, tj. področje konferenčnega tolmačenja, poklica, ki ga brez odličnega spomina ni mogoče opravljati. Tolmačenje je po definiciji »ustno prevajanje«, pa vendar pri njem poleg odličnega obvladovanja maternega in enega ali več tujih jezikov, komunikacijskih spretnosti, prilagodljivosti in splošne razgledanosti ključno vlogo igra prav zapisovanje. Zato se bomo posvetili predvsem povezavi med pomnjenjem in pisanjem, bodisi na papir ali zaslon. Prispevek temelji na več kot dvajsetletnih tolmaških izkušnjah ter manjšem eksperimentu, ki smo ga z II. letnikom MA Tolmačenje na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani izvedli poleti 2018. Predvsem nas je zanimalo, ali drži uveljavljeno prepričanje, da si tolmači pri simultanem tolmačenju slabše zapomnijo slišano vsebino kot pri konsektivnem in ali je to povezano z dejstvom, da si pri konsektivnem tolmačenju vsebino zapišejo.

Spomin delimo na senzorni, ki traja le nekaj delcev sekunde in predstavlja neposredni odziv čutov na dražljaje iz okolice, kratkoročni in/ali delovni spomin, pri katerem lahko običajno za približno 30 sekund shranimo približno 7 ± 2 elementov. S ponavljanjem ali svojo intenzivnostjo se informacije vtisnejo v dolgoročni spomin, kjer naj bi bila količina in čas hrambe podatkov tako rekoč neomejena, vendar te vsebine težje priključimo in jih je treba aktivirati z ustreznimi metodami (prim. Kurz, 1996, 83). Pri tolmačenju ne gre za vizualni spomin ali pomnjenje nepovezanih podatkov, temveč za spomin, ki bi ga lahko imenovali tudi »analitični« ali »kontekstualni«. Roderick Jones poudarja, da ne gre le za priklic informacij, temveč mora biti tolmač sposoben smiselno povzeti povedano (Jones, 2002, 29), saj tolmači že ob poslušanju niso soočeni z nizom nepovezanih besed, temveč smiselnim diskurzom (Jones, 2002, 30).

Med študijem konferenčnega tolmačenja študenti postopoma spoznajo naslednje tehnike tolmačenja: konsektivno tolmačenje brez zapiskov, konsektivno tolmačenje

z zapiski ter simultano tolmačenje. Poleg tega vadijo še tolmačenje na pogled in šepetano tolmačenje, vendar bomo ti dve obliki tokrat izpustili.

Konsekutivno tolmačenje brez zapiskov

Kot že sam izraz pove, konsekutivno tolmačenje pomeni, da govornik pove del besedila ali celoten govor, nato pa tolmač povzame njegovo vsebino. Sem sodi dialoško tolmačenje, ko tolmač sproti tolmači po eno ali dve povedi, na primer v azilnih ali sodnih postopkih. Dober tolmač je brez zapiskov sposoben pretolmačiti do štiri minute izvirnega govora, ki ga ob tem analizira, si v mislih izriše njegovo strukturo, ga vizualizira in si poskuša vtisniti v spomin temeljne smiselne enote. V spominu ohranimo predvsem vse, kar se nam zdi zanimivo, koristno, novo in presenetljivo ali celo smešno. Tolmač pri konsekutivi brez zapiskov poda smisel govora, vendar ne nujno v enakem zaporedju in z vsemi podrobnostmi. Prenesti mora temeljno sporočilo in ton izvirnika. Tovrstno tolmačenje je tudi del sprejemnih izpitov na magistrskem študiju Tolmačenje, saj razkriva kandidatovo razumevanje tujega jezika, sposobnost analize, sinteze in aktivnega poslušanja, komunikativnost in sposobnost izražanja v maternem jeziku – v prvi vrsti pa spomin (prim. Biffio Zorko, Maček, 2015).

Konsekutivno tolmačenje z zapiski

Konsekutivno tolmačenje z zapiski lahko načeloma vključuje kakršnekoli zapiske, ki tolmaču pomagajo pri pomnjenju. Nekateri si zapisujejo le imena in številke, spet drugi izpisujejo celotne povedi, v stroki pa se je uveljavil sistem zapisovanja, ki ga je razvil Jean-François Rozan (1956), poučujemo pa ga tudi na Oddelku za prevajalstvo FF UL (Biffio Zorko, Maček, 2015). Gre za sistem prostorske razporeditve znakov, ki ponazarjajo strukturo govora, ter beleženje vsebinskih podatkov glede na njihovo relevantnost. Sistem naj bi v idealnem primeru omogočal, da si tolmač jezikovno neodvisno zabeleži povedano. Seveda nimamo znakov za vse pojme in je treba včasih uporabiti besede, ki jih, če je le mogoče, zapišemo že v ciljnem jeziku in okrajšane. Pri podajanju tolmač zapiskov ne bere, temveč jih le občasno ošine s pogledom, saj mora komunicirati z občinstvom. Vedno poudarjamo, da mora biti govor »v glavi in ne na papirju«. Papir nam mnogokrat pomaga pri pomnjenju, ima pa tudi to lastnost, da zapisano kar nekako »vsrka« ali »vzame nase«.¹ Pionirki teorije in

1 Tudi pri terapevtskem pisanju ali dnevniških zapisih imamo občutek, da se bomo razbremenili, če občutke zaupamo papirju. Avstrijski pisatelj Josef Winkler priznava, da vedno znova opisuje tragične dogodke iz svojega otroštva, da bi se jih s tem osvobodil. Po drugi strani pa je Vladimir Nabokov v nekem intervjuju (BBC, 1962) dejal, da tistega, kar imaš zares rad, predvsem lepih občutij iz otroštva, ni mogoče »ubiti« s še tako pogostim zapisovanjem.

didaktike tolmačenja Danica Seleskovitch in Marianne Lederer sta menili, da je tehnika konsektivnega tolmačenja predvsem tehnika osredotočanja, usmerjanja pozornosti in analize slišane govora (Seleskovitch, Lederer, 1989). Priznani tolmač in teoretik Roderick Jones je zapisal, da tolmačenje le z dobrimi zapiski brez uporabe spomina tako rekoč ni mogoče niti ni priporočljivo (Jones, 2002, 29). Tolmač mora biti sposoben vsaj v grobih obrisih obnoviti govor, tudi če bi mu kdo nenadoma vzel zapiske. Zapiski torej ne morejo nadomestiti spomina, temveč so mu lahko le v oporo. Izkušen tolmač bo lahko s pomočjo zapiskov in delovnega spomina do najmanjših podrobnosti, vključno s spontanimi pripombami govornika, števkami in vzročnimi povezavami, pretolmačil govor, ki traja od šest do deset minut. Zaradi sinteze in hitrega, tekočega govora je govor v ciljnem jeziku običajno nekoliko krajši od izvirnika.² Od tolmačeve izkušenosti in spretnosti je odvisno, kaj si bo zapisal in kaj zapomnil, pri čemer je bistveno, da omeji količino zapiskov. Rok Chitrakar je v svoji disertaciji zapisal:

Tolmačenje kot kognitivni proces, ki poteka v več zaporednih, sočasnih ali delno prekrivnih fazah na številnih ravneh, ki jih je mogoče obravnavati tako ločeno kot v medsebojni odvisnosti, torej zahteva dobro organizacijo in sposobnost učinkovitega upravljanja z razpoložljivimi zmožnostmi. Glede na povedano verjetno ne bi bilo zgrešeno omeniti tudi jasne povezave med spominskimi mehanizmi in inteligenco (Chitrakar, 2016, 84).

Zapiski so individualni in niso prenosljivi, namenjeni so takojšnjemu tolmačenju. Pogosto jih čez čas niti sami tolmači ne znajo več prebrati, saj v trenutku, ko je spomin na govor še svež, zadostujejo zgolj prve črke besed, da jih prepoznamo, predvsem pa se pisava med konsektivnim zapisovanjem pogosto razlikuje od običajne pisave. Vez med roko, ki zapisuje, ter možgani je izredno tesna, vendar komunikacija ne poteka le v eno smer, temveč gre za skoraj seizmografsko zapisovanje občutij pisca. Miklavž Komelj je v tematski številki revije *Ars & Humanitas* z naslovom *Manu propria* zapisal:

Ta raven pomenskih obremenitev črte ne pride do izraza samo v risbi, ampak tudi – in morda predvsem – v pisavi. Na to, da dobijo v pisavi, katere funkcija naj bi bila »zgolj« v zapisovanju zavestnih misli, nezavedne vibracije še posebej veliko avtonomijo, je že dolgo pozorna grafologija. A za grafologijo je ključno dokazovanje identitete; grafologija izhaja iz ideje pisave, v kateri lahko prepoznamo značilnosti nekega osebnega značaja (ni naključje, da obstaja v nekaterih evropskih jezikih, na primer v angleščini, italijanščini in francoščini, isti izraz – izpeljan iz grške besede χαρακτήρ – za rokopisno

2 V institucijah EU več kot 90 % tolmačenja poteka simultano, pa vendar so akreditacijski izpiti za tolmače še vedno sestavljeni iz konsektivnega in simultanega dela, saj prav konsektivno tolmačenje najbolj jasno razkrije kognitivne sposobnosti.

pisavo in značaj; izhodišče te identitete je ideja prepoznavnega znaka); z analizo pisave potrjuje identiteto neke osebe in obenem prepozna psihična stanja, v katerih se je ta oseba znašla med pisanjem. (A vendar res poglobljena grafološka analiza vedno znova kaže na točke, v katerih oseba ni zvedljiva sama nase [...]) (Komelj, 2014, 151).

Komelj navaja, da se ob hitrem, hlastnem zapisovanju razkrijejo podzavestni vzgibi pišočega oz. da pride celo do potujitve in depersonalizacije: »Gre za mejne situacije skrajne intenzivnosti, v katerih relativna avtonomija roke vzpostavlja potujitev in depersonalizacijo, ki obenem razkriva tujost identitete kot take« (Komelj, 2014, 152). Tolmač je depersonaliziran poklic *per se*, saj ne izreka svojih misli, temveč posodi glas nekomu drugemu, v kabini pa je še posebej neviden. Sama imam ob konsekutivnem tolmačenju občutek, kakor da nekaj piše namesto mene, kar je blizu poskusom avtomatske pisave, ki jih v istem prispevku omenja Komelj. Piše pa tudi o Leonardu da Vinciju, kako je njegova roka »v neštetih zapisih in skicah hlastno sledila ritmu njegovih idej v ritmu lastnega drhtenja« (Komelj, 2014, 150). Tudi pri konsekutivnem zapisovanju roka komajda sledi (tokrat tujim idejam!) in ob tem drhti – od treme, naglice ali občutij, ki jih tolmač občuti v svojem zasebnem življenju in jih mora v času tolmačenja v kar največji meri potlačiti. Na področje konsekutivnega zapisovanja bi lahko prenesli tudi Komeljevo misel o drobnih zapiskih Jureta Detele: »A ne gre samo za hitrost beleženja nečesa, kar je hitrejšje od pisave; ko roka sledi temu, kar zapisuje, to obenem prehiteva [...], kot da prostorska organizacija teh hlastnih zapisov poskuša zarisati območje, v katerem se rojeva neka misel« (Komelj, 2014, 154). Komelj ni tolmač, a še nisem prebrala boljšega opisa resničnega bistva konsekutivnega zapisovanja – roka res hiti in sledi povedanemu, hkrati pa to tudi prehiteva, saj z vertikalno črto in vmesnimi črtami, ki ločujejo smiselne enote, sproti ustvarja prostor, kamor bo misel umestila.

Večina tolmačev piše s kemičnim ali keramičnim svinčnikom na papir, običajno je to blok A5 formata s trdo podlago, nekateri pa že pišejo z digitalnim peresom neposredno na tablični računalnik, pri čemer različne tablice uporabljajo različne programe.³ Marsikdo se novim trendom upira, saj zaslon tablice spodrsava in izkrivlja pisavo, papir pa nudi trden »oprijem«. Tehnološka podjetja so se začela zavedati privlačnosti papirja in fizičnega, čutnega občutka (skorajda užitka) pisanja in risanja

3 Študije s področja pedagogike kažejo, da si dijaki bolje zapomnijo snov, če si jo s peresom ali svinčnikom zapišejo v zvezek, kakor če si jo natipkajo na računalnik ali tablico (Mueller, Oppenheimer, 2014). Tipkanje je hitrejšje in zato menda bolj dobesedno, medtem ko šolarji na roko niso sposobni zapisati vsega, ampak morajo med pisanjem že delati selekcijo in analizirati slišano, zaradi česar to bolje razumejo in si lažje zapomnijo. Številne raziskave so se ukvarjale tudi z nasprotno, receptivno stranjo: z branjem bodisi na papirju ali v digitalni obliki. Raziskave so bile opravljene predvsem na področju leposlovja, v strahu, da bi zaradi bralnikov in e-knjig izginile tiskane knjige. Tudi tu so ugotovili, da si lažje zapomnimo stvari, ki smo jih prebrali v klasični, tiskani knjigi (Mangen, Walgermo, Brønnekk, 2013).

na papir, zato so že razvila poseben digitalni papir za določene vrste digitalnih peres (npr. Livescribe 3 ali NEO2 Smartpen, ki lahko uporabnikov rokopis ob naslednji uporabi prepozna in ga celo prevede v nekatere tuje jezike), obstajajo pa tudi peresa, s katerimi je mogoče pisati na običajni papir (npr. Equil Smart Pen 2 z običajnim črnilom, napisano ali narisano pa se prenese v Dropbox ali posebno aplikacijo Evernote).

Simultano tolmačenje

Simultano tolmačenje se kot tehnika uporablja že mnogo dlje od iznajdbe sodobne konferenčne opreme v 20. stoletju, saj je šepetano tolmačenje že oblika simultane tolmačenja. Preprosto povedano gre za to, da tolmač posluša in govori sproti in hkrati. Seveda pa to ne drži povsem, če si proces pogledamo pod drobnogledom, saj tolmač govorniku vselej sledi z določenim zamikom (*ear-voice-span* ali *décalage*, ki traja eno smiselno enoto oz. od 1 do 6 sekund; Chernov, 2004, 14). Tolmač slišano analizira in shrani v kratkoročni spomin, v mislih prevede v drugi jezik, pove na glas (iznos), hkrati pa že posluša in shranjuje podatke za naprej, tako da gre za vsaj trojno, ne le dvojno sočasno možgansko aktivnost. Tolmač ob tem ves čas nadzoruje lastno dejavnost.⁴ Daniel Gile je dejavnost tolmača razdelil na tri faze »napora« (*effort*): napor poslušanja in analize (*listening and analysis effort*), napor kratkoročnega spomina (*short-term memory effort*) in napor tvorjenja (*speech production effort*) (Gile, 2009, 160 sl.). Osnovnim trem naporom se pridružuje še četrti, napor usklajevanja (*coordination effort*), simultano tolmačenje pa je seštevek vseh štirih naporov. Pri simultanem tolmačenju pa seveda uporabljamo tudi dolgoročni spomin, saj priklicujemo svoje jezikovno in splošno znanje, ki smo ga pridobili v preteklosti. Tolmačenje se po kapaciteti informacij in hitrosti njihovega podajanja v izvirniku in prevodu giblje na skrajni meji obremenitev možganov in je eden izmed kognitivno najzahtevnejših poklicev.

Običajno velja, da si tolmači za razliko od konsektivnega tolmačenja ne zapomnijo vsebin, ki so jih tolmačili simultano. Starejše študije pravijo, da tvorjenje govora v ciljnem jeziku bistveno ovira kratkoročni jezikovni spominski sistem, ki se zaradi hkratnega govorjenja upočasni do 40 % v primerjavi z običajnim poslušanjem (Darò, 1995, 4). Valerie Darò trdi, da so tolmači pomnjenja vendarle sposobni tudi pri simultanem tolmačenju, in to zgolj zato, ker naj bi imeli nadpovprečno razvit kratkoročni jezikovni spomin in druge nevrofiziološke danosti, denimo tekoč govor (ibid., 6). V kontekstu pisave in tolmačenja je zanimiva ugotovitev iste avtorice, da je sposobnost simultane tolmačenja podobna sposobnosti tekočega glasnega branja,

4 Stik med levim ušesom in možgani naj bi bil posebej tesen, zato imajo tolmači običajno nameščeno samo eno slušalko (levo), z drugim ušesom pa sproti (še dodatna aktivnost) preverjajo povedano, nadzorujejo jakost svojega govora itd.

saj naj bi se morali tudi otroci, ko se učijo branja na glas, naučiti razcepiti pozornost na razbiranje vizualnih dražljajev pisave ter verbalne kognitivne aktivnosti govora. Predlaga celo, da bi glasno branje uporabili pri sprejemnih izpitih za tolmačenje kot pokazatelj morebitnega talenta za simultano tolmačenje (Darò, 1995, 7).

Občutek ob simultanem tolmačenju podobno kot pri konsektivnem spominja na (tokrat še hitrejši) tok, ki teče skozi možgane in telo. Tolmač ima občutek, da se »potopi« v tolmačenje, ki poteka skorajda avtomatsko, pri čemer je seveda dobro, da ves čas nadzoruje svoje podajanje, ni pa dobro, če preveč razmišlja o svoji dejavnosti, medtem ko ta poteka. Eksperimenti so pokazali, da se tolmačeva aktivnost bistveno upočasni, če ga prosimo, naj se osredotoči bodisi na poslušanje bodisi na govorjenje (prim. Darò, 1995, 4).

Simultano tolmačenje velja za tisto »pravo«, povsem ustno tolmačenje, pa vendar zapisovanje igra pomembno vlogo tudi pri njem. Marsikateri tolmač si zapisuje med samim simultanim tolmačenjem, predvsem številke, saj si jih tako lažje predstavlja ali na neki način varno shrani, da jih uporabi pozneje v povedi. Vsak tolmač ima v kabini pred seboj list papirja in pisalo, med drugim tudi zato, da lahko pomaga kolegom, nekateri pa med simultanim tolmačenjem rišejo vzorčke na papir, kar jim pomaga pri osredotočanju in sproščanju napetosti (to še ni dovolj raziskan pojav).

Preden se simultani tolmač odpravi v kabino, si mora pripraviti terminološki glosar, saj med tolmačenjem ni dovolj časa za iskanje po slovarjih. Obstajajo številne aplikacije za analizo besedil in avtomatizirano ustvarjanje glosarjev. Že pripravljeni glosarji, ki tolmače čakajo v spletnih aplikacijah Evropske komisije ali Evropskega parlamenta, so seveda v veliko pomoč,⁵ pa vendar večina tolmačev v Bruslju še vedno prisega na ročno podčrtovanje in izpisovanje besed iz obravnavanih besedil, saj si pojme tako lažje zapomnijo.⁶ Simultano tolmačenje poteka tako hitro, da običajno niti nimajo časa, da bi te zapiske potem res pogledali med samim tolmačenjem (morda kako kratiko), jim pa zapisano na papirju daje nekakšen občutek varnosti. Beseda postane otipljiva, varno shranjena, vedo, da jo imajo dobesečno »pri roki«. Zanimivo, kakšno uteho nam lahko daje nekaj tako krhkega in minljivega, kot je papir (tudi v smislu nesmrtnosti, če po smrti zanamcem pustimo literarno ali drugačno knjižno delo).

Da bo še bolj zapleteno, naj povemo, da se na številnih univerzah kot samostojni predmet in izpit pojavlja še »*simultaneous with text*« ali simultano tolmačenje z

5 Posebej nepogrešljiv je npr. glosar rib in ribištva, pripravljen v vseh jezikih EU ter latinščini.

6 Ljudska modrost pravi, da je treba isto besedo prepisati sedemkrat, da si jo zapomnimo. Prepisovanje se je v preteklosti uporabljalo kot priljubljen didaktični pristop, predvsem pri memoriranju besed pri pouku tujih jezikov. To ne nazadnje vidimo tudi na primeru večkrat prepisanih glosarčkov Alme M. Karlin.

besedilom. Gre za dokaj običajen pojav v praksi, ko delegacija v zadnjem hipu v kabino prinese natisnjeno besedilo ali predavatelj izredno hitro bere besedilo s predstavitve Power Point. Tolmač je prisiljen poslušati, brati in govoriti hkrati, kar je izredno zahtevna in utrujajoča naloga.

Simultano-konsekutivno tolmačenje

Sodobne tehnologije prinašajo inovacije na vseh področjih, v želji, da nam olajšajo življenje ali da se z robotskim delom znižajo stroški in nevarnosti nekaterih opravil, ki so jih doslej opravljali ljudje. Tako kot na področju strojnega prevajanja se tudi na področju tolmačenja razvijajo aplikacije za avtomatsko tolmačenje, ki za nekatere večje jezike že presenetljivo dobro delujejo, seveda pa to velja le za povsem stvarne, ne abstraktne ali celo literarne govore.

Tehnične inovacije so na področju tolmačenja privedle do še ene vrste, tj. simultanega-konsekutivnega tolmačenja ali tehnološko podprtega konsekutivnega tolmačenja, krajše: »*sim-consec*«. Tolmač si z digitalnim svinčnikom dela običajne konsekutivne zapiske na tablici, hkrati pa s tablico snema zvok govora. Ko govornik konča, si tolmač po slušalki, ki jo ima v levem ušesu, predvaja posnetek govora in hkrati gleda še v zapiske. Tako tolmači pravzaprav konsekutivno (ne govori hkrati z govornikom), pa tudi simultano, saj ves čas posluša posnetek. Pri zapisovanju je tolmač manj pod pritiskom, saj ve, da bo govor slišal še enkrat, tako da se lahko osredotoči na analizo govora kot celote, ob drugem poslušanju pa upošteva še vse podrobnosti. Tej zvrsti se je v svoji disertaciji posvetil Rok Chitrakar, ki je predvideval, da bo tovrstna kombinacija dveh tradicionalnih oblik tolmačenja prispevala »k zmanjšanju obsega zahtevanih kognitivnih obremenitev« (Chitrakar, 2016, 131). Že več drugih študij je potrdilo, da »uporaba tehnološko podprtega konsekutivnega tolmačenja zagotavlja višjo raven informacijskega prenosa in boljšo celovitost tolmaškega iznosa« (Chitrakar, 2016, 131). V praktičnem delu naloge je tudi za slovenski jezik dokazal, da takšna metoda zares vodi do natančnejšega oz. »izrazito boljšega« (Chitrakar, 2016, 135) podajanja. Nekateri kritični viri navajajo, da je takšno kombinirano tolmačenje predolgo, saj zaradi poslušanja posnetka nujno traja enako dolgo kot izvirnik in ne tretjino manj, kot je običajno za konsekutivno tolmačenje. Poleg tega ima tolmač toliko opravka z uporabo dveh tehnološko podprtih metod hkrati, da s pogledom ne komunicira več s poslušalstvom.⁷ Težave bi lahko nastale tudi pri zaupnih sestankih, kjer snemanje sploh ni dovoljeno.

7 Miselni procesi med simultanim tolmačenjem so tako intenzivni, da naš pogled postane nekoliko »odsoten«, nekateri tolmači pa včasih celo mižijo v kabini.

Vprašalnik

Da bi potrdili ali ovrgli nekatere izmed navedenih trditev, smo poleti 2018 s študenti drugega letnika magistrskega študija tolmačenja izvedli kratek eksperiment. Študenti so iz angleškega v slovenski jezik tolmačili tri govore (konsekutivno brez zapiskov, konsekutivno z zapiski ter simultano) in po vsakem govoru izpolnili vprašalnik, ki je preverjal priklic ključnih informacij ter vseboval še nekaj vprašanj o strategijah. Seveda moramo upoštevati dejstvo, da vsi govori niso bili enako zahtevni, prav tako študenti niso bili enako nadarjeni. Ker je populacija študentov tolmačenja zelo majhna in celo doktorske disertacije s tega področja v Sloveniji običajno vključujejo le 3–6 testnih oseb, menim, da lahko tudi v tem prispevku vsaj za ilustracijo uporabimo rezultate ankete, ki je pri simultanem in konsekutivnem govoru z zapiski vključevala 4 študente, pri tolmačenju brez zapiskov pa 5. Vsi vadbeni govori so s portala *Speech Repository* Evropske komisije (<https://webgate.ec.europa.eu/sr/>).

1. Pri simultanem tolmačenju so študenti tolmačili govor o jedrski energiji (<https://webgate.ec.europa.eu/sr/speech/can-nuclear-power-replace-fossil-fuels>). Vsi so si zelo natančno zapomnili podatke iz govora, celo konkretne številke o uradnem in neuradnem številu žrtev jedrske nesreče v Černobilu ter številu jedrskih elektrarn, ki bi jih potrebovali, če bi želeli nadomestiti fosilna goriva, priklicali pa so tudi argumente proti uporabi jedrske energije in zakaj jedrskih elektrarn ni mogoče zgraditi kjerkoli. To je v popolnem nasprotju z uveljavljenim mitom o takojšnji pozabi simultano pretolmačenega govora in dokazuje, da si tolmači vsaj kratkoročno zapomnijo vsebino in celo podrobnosti govora. Na vprašanje, ali so si v kabini karkoli zapisali, so vsi štirje študenti odgovorili pritrdilno ter po pričakovanjih dodali, da so si zapisali številke. Na vprašanje, ali si tudi dolgoročno zapomnijo vsebino govorov, ki jih tolmačijo simultano, so večinoma odgovorili, da si zapomnijo okvirno tematiko, eden izmed študentov pa je zapisal, da je pomnjenje odvisno od tematike. Če je ta zanimiva, si zapomni skoraj celoten govor, sicer ga pozabi. Sledilo je še vprašanje, ki ga doslej v študijah nismo zasledili: Ali si govor bolje zapomnite, če ga tolmačite sami ali če le sedite v kabini, ko tolmači kolegica ali kolega? 3 od 4 študentov so dejali, da si bolje zapomnijo govore, ki so jih tolmačili sami. Nasprotno pa je en študent napisal, da si bolje zapomni govore, ki jih le spremlja in posluša. Ta odgovor kaže na specifično aktivnega poslušanja, deljene pozornosti ter pomnjenja pri simultanem tolmačenju. Ko sami ne tolmačimo, se lažje osredotočimo na povedano in si to tudi lažje zapomnimo kot celoto, po drugi strani pa marsikateri tolmač v tistih dvajsetih minutah, ko sam ne tolmači, malo »odplava z mislimi« in ne spremlja vsega, čeprav naj bi načeloma ves čas spremljal razpravo, če bi moral nepričakovano vskočiti.

2. Naslednji govor je bil konsekvativni govor z zapiski o novih metodah spopadanja z jedrskimi odpadki (link: <https://webgate.ec.europa.eu/sr/speech/transmutation-nuclear-waste-material>). Glede vsebinskih vprašanj so si študenti spet zapomnili vsa bistvena dejstva in argumentacijo. Na vprašanje, pri čem so jim bili zapiski v največjo pomoč, so bile številke na presenetljivem zadnjem mestu, študenti pa so izpostavili predvsem strukturne vidike govora: rdeča nit, struktura govora, povezave med posameznimi vsebinskimi enotami. Zapiski so torej predvsem strukturno pomagalo – kar naj bi v prvi vrsti tudi bili. Na vprašanje, ali bi bili s pomočjo zapiskov sposobni do potankosti obnoviti govor tudi čez mesec ali več, sta dva študenta odgovorila morda, dva pa sta menila, da tega ne bi mogla. To priča o tem, da so zapiski res trenutni, impulzivni, skorajda avtomatski zapis, namenjen trenutni opori spominu, ne pa trajni (stenografski) zapis ali celo zapisnik (kar bi si nekatere nepoučene stranke celo želele, vendar to ni naloga tolmača), ki bi ga lahko prebral ali uporabil kdo drug. Zelo različni in zanimivi so bili odgovori študentov, ali bi jim dejstvo, da so si govor nekoč že zapisali, pomagalo, če bi morali govor obnoviti po spominu čez nekaj časa. Ena oseba je odgovorila pritrdilno, ena oseba je napisala: deloma, kar dva študenta pa sta rekla, da jima to ne bi pomagalo, kar je presenetljiv odgovor. To je v nasprotju s prej omenjenimi študijami o tem, da si boljše zapomnimo besede ali vsebine, ki so nekoč že šle dobesečno »skozi naše roke«.

3. Pri konsekvativi brez zapiskov so študenti tolmačili enostaven govor o prednostih rastlinskega mleka pred živalskim (link: <https://webgate.ec.europa.eu/sr/speech/plant-milk>). Vprašalnik je izpolnilo 5 študentov. Vsi so znali naštet vsaj tri vrste rastlinskega mleka (kombinacija spomina in splošne izobrazbe) in vsaj tri od petih razlogov, zakaj je rastlinsko mleko boljše, glede samega svetovnega dne rastlinskega mleka pa so si 4 študenti pravilno zapomnili, da je to 1. junij, en študent pa je odgovoril le z mesecem: junij. Na vprašanje, ali bi bili govor, ki so ga tolmačili brez zapiskov, sposobni obnoviti tudi čez nekaj dni, tednov ali mesecev, je en študent odgovoril: morda, dva sta vprašanje izpustila, kar je dovolj pomenljivo, dva pa sta napisala, da ga ne bi bila sposobna obnoviti. Tudi tu ponovno pomembno vlogo igra relevantnost teme za vsakega posameznika. Zaradi sovpadanja osebnih nazorov bi verjetno ena izmed študentk, ki je prepričana veganka, ta govor čez čas lažje obnovila kot kdo drug.

Sledilo je še vprašanje o tem, kako si študenti najlažje zapomnijo govor brez zapiskov. Odgovori so segali od tega, da natančno prisluhnejo glavnim idejam, do tega, da si govor vizualizirajo (dva odgovora), da si ga razdelijo na vsebinske sklope ali da si pomagajo s štetjem na prste. Obravnavani govor je vsekakor omogočal vizualizacijo, posebej zanimiv pa je zadnji odgovor – in temu bi se rada za konec posebej posvetila. Šlo je za študentko, ki je nato še ustno pojasnila, kako si s prsti obeh rok pomaga pri

pomnjenju. Prste ene roke je uporabila za pet razlogov, zakaj piti rastlinsko mleko, štiri prste druge roke je uporabila za različne vrste rastlinskega mleka, nato pa je dodala: »En prst je bil pa še za zaključek.« Prste je torej uporabila v dvojni vlogi, kot vsebinske alineje pri naštevanju pojmov, pa tudi kot strukturno členitev govora na dva vsebinska sklopa (vrste rastlinskega mleka in razlogi za njegovo uživanje) in zaključek. Na Oddelku za prevajalstvo pomnjenja ne poučujemo s pomočjo prstov na rokah, pa vendar vajo, naj študenti na prste štejejo logične povezave med elementi govora, najdemo v vadnici priznanega tolmača in predavatelja Andrewa Gilliesa (Gillies, 2013, 162).

Sklep

Predstavljeni kratki eksperiment je v mnogočem presenetil. Študenti so si enako dobro zapomnili vsebinske podrobnosti in logične povezave, ne glede na to, ali so tolmačili konsektivno z zapiski, brez zapiskov ali simultano. To nasprotuje uveljavljeni tezi, da si tolmači slabše zapomnijo simultano tolmačene vsebine. Kratka anketa je potrdila teoretska izhodišča, da so konsektivni zapiski individualna in kratkoročna pomoč pri pomnjenju govorov, namenjena zgolj enkratni, takojšnji uporabi avtorja zapiskov. Pri konsektivnem tolmačenju brez zapiskov pa se je med razpravo po izvedbi eksperimenta pokazala še dodatna povezava med možgani in roko, ko dlan s prsti nadomesti papir in sama postane platno, matrica ali orodje pomnjenja tako vsebinskih kot strukturnih elementov. Telo s svojo členitvijo na prste, ude itd. samo po sebi predstavlja strukturni raster, ki omogoča prikaz kompleksnih vsebin. Nekoliko poenostavljeno bi lahko rekli, da spomin ni le v glavi ali na papirju, kot smo omenili zgoraj, temveč tudi v roki, v telesu. Zato lahko tudi določene, tako lepe kot tragične spomine občutimo s silovitostjo, ki zajame vse naše telo.

Na tem mestu se začnejo zares zanimiva vprašanja shranjevanja spominskih sledi v našem telesu, sposobnem mišičnega spomina na gibe, ki jih je nekoč že rutinsko izvajalo (vožnja s kolesom ali igranje na glasbilo). Najnovejša dognanja nevroznanosti pa celo kažejo, da verjetno obstaja še mnogo bolj subtilen spomin na ravni organov in celo RNK. Znani so primeri, ko so prejemniki darovanih organov nenadoma občutili spomine ali želje, kakršnih pred presaditvijo niso imeli, so pa pripadali umrlemu darovalcu. Izvedenih je bilo že več raziskav, ki nakazujejo, da se tudi hude travme prenašajo iz generacije v generacijo, in to ne le z ustnim in pisnim izročilom ali posredno prek vedenjskih težav travmatiziranih staršev ali starih staršev (primer: holokavst), temveč celo na ravni genetike. Vendar pa je to že področje nevroznanosti in ne tolmačeslovja in zato ne more biti predmet pričujočega članka.

Bibliografija

- Biffio Zorko, H., Maček, A., *Osnove konferenčnega konsektivnega tolmačenja*, Ljubljana 2015.
- Chernov, G. V., *Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting*, Amsterdam, Philadelphia 2004.
- Chitrakar, R., *Tehnološko podprto konsektivno tolmačenje*, doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2016.
- Darò, V., Fabbro, F., Verbal Memory During Simultaneous Interpretation: Effects of Phonological Interference, v: *Applied Linguistics*, 1994, 15 (4), str. 365–381.
- Darò, V., Attentional, Auditory, and Memory Indexes as Prerequisites for Simultaneous Interpreting, v: *Topics in Interpreting Research*, (ur. Tommola, J.), Turku 1995, str. 3–10.
- Gile, D., *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*, Amsterdam, Philadelphia 2009.
- Gillies, A., *Conference Interpreting, A Student's Practice Book*, New York 2013.
- Jones, R., *Conference Interpreting Explained*, Manchester, Northampton 2002.
- Komelj, M., »Man che trema«, v: *Ars & Humanitas VIII/2*, Ljubljana 2014, str. 149–178.
- Kurz, I., *Simultandolmetschen als Gegenstand der interdisziplinären Forschung*, Dunaj 1996.
- Mangen, A., Walgermo, B. R., Brønnick, K., Reading linear texts on paper versus computer screen: Effects on reading comprehension, v: *International Journal of Educational Research* 58, 2013, str. 61–68.
- Rozan, J. F., *La Prise de Notes en Interprétation Consécutive*, Ženeva 1956.
- Seleskovitch, D., Lederer, M., *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*, Pariz 1989.

Spletni viri:

- zbirka govorov v različnih jezikih Speech Repository, <https://webgate.ec.europa.eu/sr/> [25. 9. 2018].
- prispevek: Orlando, M., Interpreting training and digital pen technology. Aiic.net, 8. april 2013, <https://aiic.net/page/6484/interpreting-training-and-digital-pen-technology/lang/1> [20. 9. 2018].
- članek: Mueller, P. A., Oppenheimer, D. M., The Pen is Mightier Than the Keyboard: Advantages of Longhand Over Laptop, <https://linguistics.ucla.edu/people/hayes/Teaching/papers/MuellerAndOppenheimer2014OnTakingNotesByHand.pdf> [15. 9. 2018].

Amalija Maček

Vloga spomina in zapisovanja pri konferenčnem tolmačenju

Ključne besede: konsektivno tolmačenje, simultano tolmačenje, tehnološko podprto konsektivno tolmačenje, rokopis

Prispevek želi na primeru različnih tehnik konferenčnega tolmačenja ponazoriti, kako neizmerno zmogljiv spominski aparat so človekovi možgani in kako se spomin prek pisave in mišičnega spomina vpisuje v celotno človekovo telo. Celostnega in čutnega izkustva spominskih sledi v našem telesu ter v stiku s skrivnostno materijo papirja ne more nadomestiti še tako zmogljiv pomnilnik sodobne tehnologije.

Amalija Maček

The Role of Memory and Note Taking in Conference Interpreting

Keywords: consecutive interpreting, simultaneous interpreting, technology supported consecutive (TAC), handwriting

Using the case of various conference interpreting techniques, the article aims to illustrate what a powerful memory device the human brain is and how memory enters the whole human body through writing and muscular memory. The sensual experience of memory traced in our body and in contact with the mysterious material of paper cannot be replaced by artificial memory, however powerful.